

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

ΕΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΧΟΡΑΗ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΝ

1940

Ρυθμική

- 224 Ρυθμική καλεῖται τὸ μέρος τῆς Μουσικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ χρόνων, ποδῶν, γενῶν, μέτρων, ρυθμοῦ, ἀγωγῆς, μεταβολῆς καὶ ρυθμοποιίας.

Χρόνος ρυθμικὸς

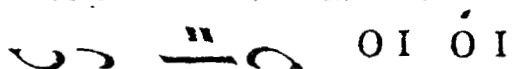
- 225 Χρόνος κατὰ τὸν φυσικὸν του ὀρισμὸν, ὡς διατυποῦται ὑπὸ τῶν φιλοσόφων, καλεῖται γενικῶς ἢ ἐντύπωσις ἣτις προξενεῖται εἰς τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποῖαν τὰ παρερχόμενα πράγματα καταλείπουσιν, ἢ κινήσις πραγμάτων λαμβανόντων χώραν καὶ ὑποπιπτόντων εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, εἰς τὴν ἀκοὴν, εἰς τὴν ὄρασιν, εἰς τὴν ἀφήν, ἐξ' ὧν ἡ αἰτία καταμετρήσεως τοῦ χρόνου. (§ 17)
- 226 Ὁ μουσικὸς χρόνος σύγκειται ἐκ δύο μερῶν, θέσεως καὶ ἄρσεως· πρῶτον μέρος τοῦ χρόνου εἶναι ἡ θέσις, ἢ στιγμιαία διάβασις ἀντικειμένου τινὸς ἐκ τινος σημείου, ἢ ἡ ἀκαριαία ἐπαφή αὐτοῦ εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα ἐπὶ τινος σημείου, ἢ ἡ κινήσις τῆς χειρὸς κανονικῶς ἄνω καὶ κάτω τυπτούσης τὸ γόνυ, τῆς ὁποίας ἡ μὲν πλήξις καλεῖται θέσις, ἡ δὲ φορὰ εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς πλήξεως, καλεῖται ἄρσις, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὸ δεύτερον μέρος τοῦ χρόνου καὶ λήγει πρὸ τῆς δευτέρας πλήξεως (κρούσεως) τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ γόνατος ἐξ ἧς ἄρχεται ὁ δεύτερος χρόνος, ὁ τρίτος, κ. ο. κ.

- 227 Ὁ χρόνος εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς μουσικῆς, ἡ μονὰς ἐκ τῆς ὁποίας σχηματίζονται πᾶσαι αἱ μελωδίαί· ἐκ τοῦ χρόνου σχηματίζονται οἱ πόδες, τὰ μέτρα καὶ οἱ ρυθμοί.
- 228 Ἡ θέσις καὶ ἡ ἄρσις τοῦ χρόνου εἶναι διὸ βραχύτατα ἀμερῆ καὶ ἄτομα χρονικὰ σημεῖα, τὸ τῆς θέσεως ἐλάχιστον χρονικὸν σημεῖον σημειοῦται διὰ τοῦ Ο, τὸ δὲ τῆς ἄρσεως ἐλάχιστον χρονικὸν σημεῖον σημειοῦται διὰ τοῦ Ι, εἰς μὲν τὸ χρονικὸν σημεῖον τῆς θέσεως Ο, πλήττομεν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ δεξιὸν γόνυ, εἰς δὲ τὸ χρονικὸν σημεῖον τῆς ἄρσεως, πλήττομεν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, τὸ ἀριστερὸν γόνυ, (τοῦτο γίνεται χάριν τῶν πρωτοπειρῶν).
- 229 Ἐκ τούτων τῶν ἐλαχίστων χρονικῶν σημείων, θέσεως Ο, καὶ ἄρσεως Ι, σχηματίζονται διὰ τῆς ἐπιθέσεως στιγμῶν ἐπ' αὐτῶν μακρὰ θέσις Ὄ, μακρὰ ἄρσις Ι, ἢ δίσημος θέσις Ὄ δίσημος ἄρσις Ι ἢ τρίσημος θέσις Ὄ, τρίσημος ἄρσις Ι
- Ὁ ἐλάχιστος χρόνος ἔχει τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἄστικτον, ὁ διπλάσιος ἔνστιγμον, ὁ τριπλάσιος δίστιγμον καὶ καθ' ἐξῆς.
- 230 Εἰς τοὺς ρυθμικοὺς χρόνους θεωροῦνται λόγοι τρεῖς. α'.) ὁ ἴσος χρόνος. β'.) ὁ διπλάσιος. γ'.) ὁ ἡμιόλιος· λόγος δὲ εἶναι ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις ὡς : ὁ μὲν εἰς χρόνος συγκοινόμενος πρὸς ἑαυτὸν παράγει λόγον ἰσότητος, ἔνθα ἡ θέσις Ο, συγκοινομένη πρὸς τὴν ἄρσιν Ι, δεικνύει ἰσότητά· οἱ δύο χρόνοι συγκοινόμενοι πρὸς τὸν ἕνα, παράγουσι λόγον διπλάσιον, ὡς Ο Ο Ι. ἔνθα αἱ δύο θέσεις συγκοινομένηναι πρὸς τὴν ἄρσιν, ἔχουσι λόγον διπλάσιον, οἱ δὲ τρεῖς χρόνοι συγκοινόμενοι πρὸς τοὺς δύο, παράγουσι λόγον ἡμιόλιον. ὡς Ο Ο Ο Ι Ι, ἔνθα αἱ τρεῖς θέσεις, συγκοινομένηναι πρὸς τὰς δύο ἄρσεις ἔχουσι λόγον ἡμιόλιον.
- 231 Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ρυθμικῶν χρόνων, ἐνῶ κρούονται αἱ βραχεῖαι ἢ μακρὰι θέσεις διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ αἱ βραχεῖαι ἢ μακρὰι ἄρσεις διὰ τῆς ἀριστερᾶς θεωρεῖται ψόφος (§ 17) καὶ ἠρεμία, διότι ἅμα τῇ πλήξει τῆς χορδῆς ἢ τοῦ τυμπάνου, ἢ τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ γόνατος, ἐκπίπτει ὁ ψόφος (ἦχος κρότος) καὶ διαρκεῖ ἕως οὗ γίνῃ ἕτερα χρονικὴ κρούσις. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαρκείας τοῦ μεσολαβοῦντος χρονικοῦ διαστήματος ἐκ τῆς στάσεως τῆς ἕτερας τῶν χειρῶν, δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς, λέγεται ἠρεμία. ἡ δὲ διάρκεια τῆς ἠρεμίας δεόν νὰ γίνῃται τόση ὅσην ὁ χρόνος ἀπαιτεῖ, εἴτε δίσημος, τρίσημος, ἢ τετράσημος.
- 232 Οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, τὸν ἀμερῆ ἐλάχιστον χρόνον καλοῦσι βραχὺν καὶ σημειοῦσι τοῦτον διὰ τοῦ βραχέως χρονικοῦ σημείου. ὡς : — τὸν δὲ δυνάμενον διαιρεῖσθαι, ὁ-

νομάζουσι μακρὸν, σημειοῦσι δὲ καὶ τοῦτὸν διὰ τοῦ μακροῦ χρονικοῦ σημείου ὡς : — καὶ χρησιμοποιοῦσι τὸν μὲν βραχὺν — διὰ τὰς βραχείας συλλαβὰς τῶν λέξεων, τὸ δὲ μακρὸν — διὰ τῆς μακρᾶς ὡς : ε χω ἐπίσης οἱ γραμματι-

διδάσκαλοι, γνωρίζουσι τὸν χρόνον ἐκεῖνον μακρὸν τὸν ἔχοντα μακρὰν συλλαβὴν καὶ οὐ καταγίνονται εἰς μεῖζόν τι, οὔτε ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ διπλάσιον ἢ ἡμιόλιον· ἡ Μουσικὴ δὲν ἐξετάζει τὴν βραχύτητα τῶν φωνηέντων, οὐδὲ βραχείας ἢ μακρὰς συλλαβὰς, οὐδὲ τὴν ἔκτασιν, ἢ συστολὴν τῶν διχρόνων ἢ μακρῶν, εἰμὴ μόνον χρόνους ἴσους, διπλάσιους, ἡμιολίους. Οἱ δὲ Μουσικοδιδάσκαλοι τόνδε χρόνον συλλαβῆς τινος, καλοῦσι μακρότερον τοῦ τῆς ἑτέρας· τὸν δε εἶναι δύο καὶ ἡμίσεως, τὸν δε τριῶν, τὸν δὲ πλειόνων.

- 233 Ἐν τῇ μελωδίᾳ μακραὶ συλλαβαὶ θεωροῦνται αἱ ἔντονοι καὶ βραχεῖαι αἱ ἄτονοι· τὰς ἐντόνους συλλαβὰς χαρακτηρίζει ὀξύτερος ἤχος, ἢ θέσις μακρὰ ἢ καὶ ἀμφότερα, ὡς :

ε χω ο λως λεγω ολη αἱ συλλαβαὶ ἔ(χω) ὀ(λως) λέ(γω) ὀ(λη) θεωροῦνται μακραὶ μελωδικῶς, ἐκτελούμεναι ἐν τῇ θέσει, αἱ δὲ συλλαβαὶ χω, λως, γω, λη, θεωροῦνται βραχεῖαι ἐκτελούμεναι ἐν τῇ ἄρσει· ἐνῶ γραμματικῶς συμβαίνει ἄλλω· καὶ κακῶς ποιοῦσιν οἱ νεώτεροι μουσικοὶ χρησιμοποιοῦντες τὰ γραμματικὰ σημεῖα βραχεῖα — μακρὰ — ἀντὶ τῶν μουσικῶν Ο Ι, διότι διαφέρουσιν ἑκάτερον ἑκάτερου καὶ ἕκαστον χρησιμοποιεῖται δι' ἴδιον σκοπὸν.

Ἐν τῇ Γραμματικῇ, λέξις ἐκ δύο συλλαβῶν, καλεῖται δισύλλαβος· ἐκ δὲ τριῶν πολυσύλλαβος· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ, συνεξετάζεται ποσότης συλλαβῶν, δύο, τριῶν, ἢ τεσσάρων μετὰ χρόνου δισήμου, τρισήμου, ἢ τετρασήμου, ὅπερ καὶ οὕτω ἀποδεικνύεται ὅτι ἄλλη ἢ προσφθία τῆς ποιήσεως γραμματικῶς, καὶ ἄλλη ἢ ἔρρυθμος μελωδία μουσικῶς· καὶ κατὰ συνέπειαν, τὰ χρονικὰ τούτων σημεῖα διαφέρουσι.

Πούς.

- 234 Ὁ Πούς ἐστὶ μέρος τοῦ ρυθμοῦ· διὰ τοῦ ρυθμικοῦ ποδός, γνωρίζεται καὶ μανθένεται ὁ ὅλος ρυθμὸς· γίνεται δὲ ὁ πούς ἐκ τῶν βραχειῶν, ἢ μακρῶν θέσεων καὶ ἄρσεων τοῦ χρόνου, εἴτε διὰ μίας μακρᾶς θέσεως μετὰ μακρᾶς ἢ βραχείας ἄρσεως, εἴτε διὰ μακρᾶς ἢ βραχείας ἄρσεως μετὰ μακρᾶς ἢ βραχείας θέσεως, πούς ἐκ μόνων θέσεων ὡς Ο Ο Ο ἢ μόνων ἄρσεων Ι Ι Ι, δὲν συνίσταται καὶ δὲν ὑπάρχει. Ὅθεν μέρος τοῦ ποδός εἶναι ἢ θέσις Ο καὶ ἢ ἄρσις Ι τοῦ χρόνου· ἐξ αὐτῶν γίνεται ὁ πούς δίσημος Ο Ι, Ι Ο τρισήμος Ο Ι Ι

Ὄ Ι, Ο Ι, Ο Ο Ι, ἢ Τετράσημος Ο Ο Ι Ι, Ὄ Ι Ι, Ὄ Ι,
 Ι Ὄ, Ι Ο Ο.

Γένη ποδῶν

235 Γένη ποδῶν εἶναι τρία, τὸ ἴσον, τὸ διπλάσιον. τὸ ἡμι-
 ὄλιον (230) ἐξ ὧν ἴσον εἶναι τὸ δακτυλικὸν Ὄ Ι Ι, ἐπειδὴ
 ἢ μία θέσις εἶναι ἴση πρὸς τὰς δύο ἄρσεις. Διπλάσιον
 εἶναι τὸ Ἰαμβικὸν Ι Ὄ, Ὄ Ι, ἐπειδὴ ἢ μία θέσις εἶναι
 διπλασία τῆς ἄρσεως, καὶ ἡμιόλιον εἶναι τὸ Παιωνικὸν
 Ὄ Ο Ἰ, ἐπειδὴ αἱ δύο θέσεις εἶναι ἡμιόλιον τῆς ἄρσεως.

236 Εἰς τὸ Δακτυλικὸν γένος σχηματίζονται πόδες ἕξ:

- α' Ἀπλοῦς Προκελευσματικὸς ἢ Πυρρίχιος, ὡς: Ο Ι
 Ἀντιθέτως τοῦ Προκελευσματικοῦ κεῖται ὁ Ἠγεμῶν ποὺς
 ὡς: Ι Ο
- β' Διπλοῦς Προκελευσματικὸς, ὡς: Ο Ο Ι Ι, ἢ Ι Ι Ο Ο, ὅστις
 καλεῖται καὶ Δάκτυλος, διὰ τὴν τῶν συλλαβῶν ἀναλογίαν
- γ' Ἀνάπαιστος ἀπὸ Μείζονος, ὡς Ὄ Ι Ι ὠνομάσθη οὕτως διὰ
 τὸ παρορᾶν τὰς βραχείας καὶ ἀναπαίεσθαι ἐπὶ τὴν μακρὰν.
- δ' Ἀνάπαιστος ἀπ' ἐλάσσονος, ὡς Ι Ι Ὄ, ὠνομάσθη οὕτω
 διὰ τὸ ὅτι ἐτάχθη ἀνάπαλιν. Οὗτος καλεῖται καὶ Ἀνά-
 παιστος ἀπὸ ἄρσεως.
- ε' Σπονδεῖος ἀπλοῦς ἢ Ἐλάσσων, ὡς: Ὄ Ἰ
- Ϛ' Σπονδεῖος διπλοῦς, ἢ Μείζων Ο Ἰ

237 Εἰς τὸ Ἰαμβικὸν γένος θεωροῦνται πόδες τέσσαρες:

- α' Ἰαμβος Ι Ὄ, ἢ Ο Ἰ
- β' Τροχαῖος ἢ χορείος Ὄ Ι
- γ' Ἰαμβος ὀρθίος Ι Ο
- δ' Τροχαῖος σημαντὸς Ο Ο Ι ὠνομάσθη οὕτω διὰ τὴν
 ἔντεχνον βραδύτητα τῶν χρόνων του.

238 Εἰς τὸ Παιωνικὸν γένος ὑπάρχουσι πόδες δύο

- α' Παίων διάγυιος ἢ διμερῆς Ὄ Ο Ἰ
- β' Παίων ἐπιβατὸς Ὄ Ι Ὄ Ὄ Ἰ
- Παίων ἐκ χορείου καὶ ἠγεμόνος Ὄ Ι Ι Ο

239 Οἱ πόδες διαιροῦνται εἰς δύο, εἰς ἀρτίους καὶ περιττοὺς, "Ἄρτιοι εἶναι οἱ δίσημοι καὶ οἱ τετράσημοι ἀνήκοντες εἰς τὸ δακτυλικὸν γένος. Περιττοὶ δὲ οἱ τρίσημοι καὶ πεντάσημοι ἀνήκοντες εἰς τὸ Ἰαμβικὸν καὶ Παιωνικὸν γένος, οὗτοι δὲ πάντες οἱ πόδες εἶναι ἀπλοῖ, ἀσύνθετοι.

Σημ. Ἀρχαιότατος καὶ κοινότατος ποὺς, εἶναι ὁ τετράσημος συγκείμενος ἐκ μακρᾶς δισήμου θέσεως Ὁ καὶ δισήμου ἄρσεως Ι Ι ἢ μακρᾶς ἄρσεως Ι. Μετὰ τὸν τετράσημον πόδα, ἀρχαιότερος εἶναι ὁ τρίσημος, ἔχων σχῆμα Ἰαμβικὸν Ι Ὁ, συγκείμενον ἐκ βραχείας ἄρσεως καὶ μακρᾶς θέσεως, ἢ σχῆμα τροχαϊκὸν Ὁ Ι ἐκ μακρᾶς θέσεως καὶ βραχείας ἄρσεως. Μετὰ τὸν τετράσημον καὶ τὸν τρίσημον πόδα ἐσχηματίσθη ὁ πεντάσημος ποὺς ἀνήκων εἰς τὸ Παιωνικὸν γένος Ὁ Ὁ Ι συγκείμενος ἐκ μακρᾶς θέσεως, βραχείας θέσεως, καὶ μακρᾶς ἄρσεως.

Μέτρα

240 Τὸ Μέτρον σχηματίζεται ὡς οἱ πόδες, ἐκ θέσεων καὶ ἄρσεων τοῦ χρόνου. Ἐμμετρον μέλος εἶναι ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου οἱ χαρακτῆρες χωρίζονται διὰ καθέτων γραμμῶν περικλειουσῶν μελωδίαν τόσων χρόνων, ὅσων περικλείει τὸ μέτρον ὡς ἐξῆς:

α' Μία θέσις καὶ μία ἄρσις μετροῦσι χρόνους δύο, ἐξ ὧν σχηματίζεται τὸ Μέτρον ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ 2. Εἰς τοῦτο τὸ Μέτρον πλήττομεν ἅπαξ τὸ γόνυ καὶ ἅπαξ τὸν ἀέρα καὶ ταυτίζεται μὲ τὸν Προκλευματικὸν Ο Ι.

β' Μία θέσις καὶ δύο ἄρσεις μετροῦσι χρόνους τρεῖς, ἐξ ὧν σχηματίζεται τὸ Μέτρον ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ 3, εἰς τοῦτο τὸ Μέτρον πλήττομεν ἅπαξ τὸ γόνυ καὶ δις τὸν ἀέρα, ὡς: Ο Ι Ι ἢ ἅπαξ τὸ γόνυ βραχέως καὶ ἅπαξ τὸν ἀέρα μακρῶς Ο Ι τοῦτο τὸ Μέτρον ταυτίζεται μὲ τὸν Ἰαμβον, θέσις βραχεῖα ἄρσις μακρὰ ἢ κατὰ τὸν τροχαῖον θέσιν μακρὰν ἄρσιν βραχεῖαν Ὁ Ι.

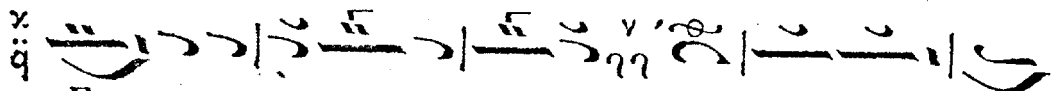
γ' Δύο μὲν θέσεις, δύο δὲ ἄρσεις μετροῦσι χρόνους τέσσαρας, ἐξ ὧν σχηματίζεται τὸ Μέτρον ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ 4 καὶ ὅπερ ταυτίζεται μὲ τὸν διπλοῦν Προκλευματικὸν πόδα. Εἰς τοῦτο τὸ Μέτρον πλήττομεν δις μὲν τὸ γόνυ βραχέως, δις δὲ τὸν ἀέρα Ο Ο Ι Ι ἢ θέσιν μακρὰν καὶ δύο ἄρσεις βραχείας Ὁ Ι Ι.

δ' Δύο μὲν θέσεις ἄρσεις δὲ τρεῖς μετροῦσι χρόνους πέντε

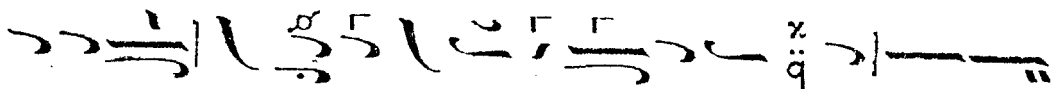
ἔξ ὧν σχηματίζεται τὸ μέτρον ὅπερ σημειοῦται διὰ τοῦ 5, πλήττομεν δὲ καὶ εἰς τοῦτο τὸ Μέτρον θέσιν μακρὰν μίαν καὶ θέσιν βραχεῖαν καὶ ἄρσιν μακρὰν. Τὸ μέτρον τοῦτο ταυτίζεται μὲ τὸν Παίωνα πόδα.

Ὅστε πόδες καὶ μέτρα συνταυτίζονται

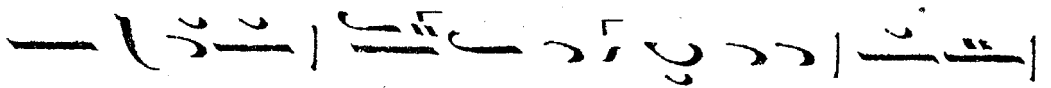
- 241 Ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μέτρων ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχη ἐμφασισῆτοι νὰ συντρέχη κανονικὴ σύνδεσις μέλους χρόνων καὶ συλλαβῶν καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ κατὰ τὴν λήξιν αὐτῶν, ὁπόθεν ἀρχίζομεν νὰ χωρίζομεν τὰ μέτρα μὲ τὰς κατακαθέτους γραμμάς, εἴτε δίχρονον εἶναι τὸ μέτρον, εἴτε τρίχρονον, εἴτε τετράχρονον. Ὅπου δὲ συμβαίνει νὰ ὑπάρχη συλλαβὴ περιττὴ, ἄρχουσα ἢ λήγουσα λέξεώς τινος, διορίζεται ἢ μὲν ἄρχουσα ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἔμφασιν ἢ δὲ λήγουσα ἀπὸ τὴν ἐπομένην, ὡς:

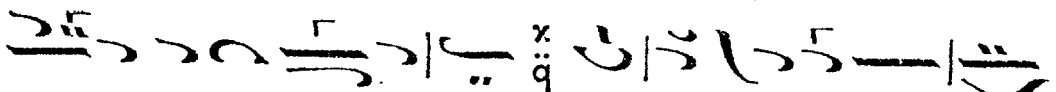
 Σοι τω ω παντου ουρ γω ω εν τη κα μι

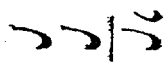
 ι ι ι νω ω παι αι αι δεσ παγ κο ο

 ο σμι ον πλε ε ξα αν τες χο ο ρει αν

 ε ε με ε ελ πον παν τα τα α α ε

 ε ερ γα

- 242 Παντὸς μέτρον, δισήμου, τρισήμου, ἢ τετρασήμου, ὁ πρῶτος χρόνος ἐκτελεῖται εἰς τὴν θέσιν, εἴτε βραχὺς εἶναι, εἴτε μακρὸς.

Σημ. Αἱ διαστολαὶ (κατακάθετοι γραμμαὶ) τῶν μέτρων συμβάλλουσιν εἰς τὸ ὑποδεικνύειν τὴν ἀρχὴν ἀφ' ἧς δέον νὰ γίνεται ἡ χρονικὴ θέσις ἐκάστου μέτρον, ὡς καὶ τὸ τέλος ἐκάστης ἄρσεως, εἰς τὸ ἀναγκάζειν ἕκαστον ἐκόντα ἄκοντα νὰ φυλλάττῃ ἀκρίβειαν τῶν χρόνων καὶ σιωπῶν καὶ νὰ λαβάνῃ κανονικῶς τὴν ἀναπνοὴν του. Ἐν τοιαύτῃ ὁμως περιπτώσει αἱ γραμμαὶ τῶν μελῶν δέον νὰ μὴ ἀλλοιῶνται ἔξω τοῦ κύκλου τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν.

Ρυθμός.

243 Ρυθμός καλεῖται ἐν τῇ Μουσικῇ, ἡ εὐτακτος χρονικὴ κίνησις καὶ ἡ τήρησις τῶν αὐτῶν τεταγμένων χρόνων. Εἶναι δὲ ὁ ρυθμὸς ἡ τρυτάνη τῆς μουσικῆς πλάστιγγος καὶ ὁ πῆχυς δι' οὗ μετρεῖται ἡ μουσικὴ τοῦ ψάλτου μόρφωσις. Ὑλὴ τοῦ Ρυθμοῦ εἶναι οἱ πόδες καὶ τὰ μέτρα, καὶ διαίρεται εἰς γένη τρία Τὸ Δακτυλικὸν, τὸ Ἰαμβικὸν καὶ τὸ Παιωνικὸν.

α'. Παραδείγματα ἐκ τοῦ Δακτυλικοῦ γένους. ΟΙ, ΟΙ ΟΙ.

ΟΟΗ, ΟΟΗ, ΟΟΗ. ὍΙΙ, ὍΙΙ ὍΙΙ

β'. Τοῦ Ἰαμβικοῦ γένους Ι Ὅ, Ι Ὅ, Ι Ὅ. Ὅ Ι, Ὅ Ι Ὅ Ι. Ο ἶ,

Ο ἶ Ο ἶ

γ'. Τοῦ Παιωνικοῦ γένους Ὅ Ο ἶ Ὅ Ο ἶ, Ὅ Ο ἶ. Ὅ ἶ Ὅ ἶ

Ὅ ἶ Ὅ ἶ

Ἡ ἐν χρόνῳ ἐπανάληψις ἐνὸς ἐκάστου τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸν Ρυθμὸν.

244 Οἱ ρυθμοὶ συντίθενται οὐ μόνον ἐξ ὁμοιογενῶν ποδῶν (§ 234) ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτερογενῶν, ὡς: Δακτύλου μετὰ Ἰάμβου ἢ Παίωνος, Προκελευσματικοῦ, μετ' Ἀναπαίστου, ἢ Ἰάμβου μετὰ τροχαίου· ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν ὁποίων σχηματίζονται πολλοὶ καὶ διάφοροι Ρυθμοὶ κινούμενοι,

α'. Ρυθμὸς σημαντὸς, ὅταν διὰ πλήκτρου ἐπὶ τυμπάνου ἢ ἐπὶ τινος ἀντικειμένου ἐξ οὗ παράγεται εὐσημος κρούσις τῶν μακρῶν ἢ βραχειῶν θέσεων μετ' ἄρσεων καὶ ἡ εὐτακτος κίνησις τῶν ποδῶν καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος εἰς τὸν χρόνον.

β'. Ρυθμὸς ποιητικὸς, ὅταν διὰ συνθέσεως συλλαβῶν μακρῶν μετὰ βραχειῶν ἀποτελεῖ ἴσα μέτρα, κατα τοὺς ἀρχαίους.

γ'. Ρυθμὸς τονικὸς, ὅταν διὰ συνθέσεως λέξεων εἰς στίχους ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν καὶ ὁ τονισμὸς τῶν λέξεων συμπίπτει ἐπὶ τῷ αὐτῷ κατὰ τοὺς νεωτέρους.

δ'. Ρυθμὸς μελωδικὸς ὅταν ἡ σύνθεσις του ἀποτελεῖται ἐκ μελωδίας πιπτούσης εἰς τὴν ἀκοὴν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν.

245 Ὁ ρυθμὸς διακρίνεται μὲ αἰσθητήρια τρία· μὲ τὴν ὄψιν καθὼς εἰς τὸν χρόνον μὲ τὴν ἀκοὴν, καθὼς εἰς τὸ μέλος καὶ εἰς τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ μὲ τὴν ἀφήν καθὼς εἰς τοὺς σφυγμοὺς εἰς τὰς ἀρτηρίας, ὥστε κίνησις σώματος μελωδία καὶ ἀφή διακρίνουσι τὸν ρυθμὸν.

246 Τὸ μέλος λέγεται ἔρρυθμον, ὅταν οἱ χρόνοι ἐπαναληθῶνται κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ χωρίζονται οἱ χαρακτῆρες διὰ καθέτων καὶ φαίνεται ἐκ πόσων χρόνων συνίσταται ὁ Ρυθμὸς.

Ρυθμοποιία

(ἐκ τῶν τοῦ Χρυσάνθου).

247 Ρυθμοποιία εἶναι δύναμις ποιητικὴ ρυθμῶν, καὶ διαιρεῖται εἰς τρία, Λήψιν, Χρῆσιν, Μίξιν (§ 217 α'. β'. γ'.) Λήψις εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃ ὁ ρυθμοποιὸς, ποῖον ρυθμὸν πρόκειται νὰ μεταχειρισθῇ. Χρῆσις δὲ εἶναι τὸ νὰ ἀποδίδῃ τὰς ἄρσεις εἰς τὰς θέσεις τῶν ρυθμικῶν χρόνων προπρόντως μετ' ἐμφάσεως (§241). Μίξις δὲ εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ρυθμοποιοῦ εἰς τὸ νὰ συμπλέκῃ τοὺς πόδας ἢ τοὺς ρυθμοὺς ἀρμοδίως. Τελεία ρυθμοποιία εἶναι ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ρυθμικὰ σχήματα περιέχονται.

248 Διὰ τὴν γένεσιν ρυθμοῦ λαμβάνεται δεκάς ἐλαχίστων χρόνων καὶ μερίζεται εἰς σχήματα καὶ εἰμὲν ἔχουσι λόγον πρὸς ἄλληλα, τὸ σχῆμα εἶναι ἕρρυθμον· εἰδὲ μὴ μετασχηματίζεται ἵνα κατασταθῇ εἰς λόγους, ὡς 00000 00000. Οἱ δέκα οὗτοι χρόνοι εἰάν μερισθῶσιν εἰς δύο Πεντασήμους 00000, 00000 ἔχουσι λόγον ἰσότητος. Ἐὰν δὲ ἐκάτερος τῶν πεντασήμων μερισθῇ εἰς δίσημον καὶ τρίσημον, ὁ τρία πρὸς τὸν δύο ἔχει λόγον ἡμιόλιον ὡς 000 00, 000 00 εἰάν δὲ ἀναλυθῇ ἐκάστη πεντάς εἰς τριάδα καὶ δυάδα ἀπὸ μὲν τῆς τριάδος παράγεται τροχαῖος ὡς Ὄ Ι ἢ Ἰαμβος Ι Ὄ ἔνθα ἡ θέσις ἔχει λόγον διπλάσιον τῆς ἄρσεως· ἀπὸ δὲ τῆς δυάδος ὁ Προκελευσματικὸς, ὁ ὁποῖος ἔχει λόγον ἰσότητος, ὡς: ΟΙ εἰάν δὲ ἡ δεκάς μερισθῇ εἰς δύο, ἕξ καὶ τέσσαρα, ὡς 000000 00000 συνιστᾷ ρυθμικόν σχῆμα ἕξασήμου καὶ τετρασήμου, ἔχοντος λόγον ἡμιόλιον. Τοιοῦτοτρόπως μανθάνομεν ἐκ τῆς Λήψεως τὸν λόγον τῆς ἰσότητος 00000 00000,

τὸν διπλάσιον λόγον Ὄ Ι, Ι Ὄ

καὶ τὸν ἡμιόλιον λόγον Ὄ Ο Ι

249 Ἐκ τῆς Χρήσεως (§ 247) ἐμάθαμεν νὰ ἀποδίδωμεν προπρόντως τὰς ἄρσεις εἰς τὰς θέσεις διότι δὲν ὑπάρχει οὐτε δύναται νὰ ὑπάρξῃ πούς ἐκ μόνων θέσεων, οὐδὲ ἐκ μόνων ἄρσεων. Ὅθεν τοῦ σχήματος 00000, 00000 εἰάν τὰ μὲν τρία σημεῖα τῆς πρώτης πεντάδος, μετατραπῶσιν εἰς δύο θέσεις μακρὰν καὶ βραχεῖαν, ὡς: 00 τα δὲ δύο εἰς μίαν μακρὰν ἄρσιν ὡς: Ι δίδει Παίωνα διάγικον ὡς: 00Ι ὁμοίως καὶ τῆς δευτέρας πεντάδος, ἄρα ὁλόκληρος ὁ

δεκάσημος, δίδει δύο Παίωνα διαγυίους πόδας ως: $\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$,
 $\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$ διαιρούμενος κατὰ λόγον ἡμιόλιον. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ
 ρυθμικὸν σχῆμα ΟΟΟΟΟΟ , ΟΟΟΟ , ὅπερ συνίσταται ἀπὸ
 ἑξάδα καὶ τετράδα καὶ σώζει λόγον ἡμιόλιον, τεθῶσι τρεῖς
 θέσεις μακρὰ καὶ δύο ἄρσεις ὁμοίως μακρὰ ως: $\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$
 γεννάται ὁ ἐπιβατὸς Παίων.

- 250 Ἡ Μίξις εὐρούσα πόδας ἐτοίμους ἐκ τῆς Λήψεως
 (§ 248) καὶ Χρήσεως (§ 249) συμπλέκει αὐτοὺς καὶ κατα-
 σκευάζει ρυθμὸν ὀλόκληρον. ως: ὅταν συμπλέξη Παίωνα
 μὲ Παίωνα, κατασκευάζει τὸν Ἐπιβατὸν ὅταν δὲ συμπλέ-
 ξη Παίωνα μὲ προκελευσματικὸν καὶ μὲ Ἰαμβον κατα-
 σκευάζει δεκάσημον ρυθμὸν τὸν $\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}$ καὶ παλιν
 ὅταν συμπλέξη Σπονδεῖον μὲ Προκελευσματικὸν παράγει
 τὸν καλούμενον Ἴωνικὸν ἀπὸ Μείζονος ως: $\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$ καὶ
 ὅταν συμπλέξη Ἰαμβον μὲ τρεῖς Τροχαίους παράγει τὸν
 Τροχαῖον ἀπὸ Ἰάμβου. ως: $\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$.

Ἡ Μίξις συμπλέκει ὄχι μόνον πόδας μὲ πόδας, ἀλλὰ καὶ
 ρυθμοὺς μὲ ρυθμοὺς, καὶ πόδας μὲ ρυθμοὺς διὰ τὴν καταρτί-
 σιν ἓν σῶμα ως ἑξῆς:

Ὁ προσωδιακὸς ΟΙΙΟΟΙ συνεπλάκη ἐκ Προκε-
 λευσματικοῦ ἐξ Ἰάμβου καὶ τροχαίου (Βακχείου).

- 251 Χαρακτῆρ καὶ γνώρισμα τῶν ρυθμικῶν ποδῶν εἶναι ὁ
 ἀριθμητικὸς λόγος ὃν ἔχει ἡ ἄρσις πρὸς τὴν θέσιν δοθεί-
 σης μελωδίας. ως:

α' Τὸ ἴσον, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν εἶναι
 ἴσος ως: $1:1=\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$

β' Τὸ διπλάσιον, ἐνῶ ὁ λόγος τῆς ἄρσεως πρὸς τὴν θέσιν
 εἶναι ως δύο πρὸς ἓν, μέτρον τῶν ἀνίσων χρόνων ως:
 $2:1=\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}, \overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}$

γ' Τὸ ἡμιόλιον, ἐνῶ ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν ἔχει λόγον ως
 τρία πρὸς δύο, ως: $3:2=\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$

δ' Τὸ Ἐπίτριτον, ἐνῶ ἡ θέσις ἔχει λόγον ως τέσσαρα πρὸς
 τρία, ως $4:3=\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$

ε' Τὸ τριπλάσιον, ἐνῶ ἡ θέσις ἔχει λόγον τρία πρὸς ἓν ως
 $3:1=\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ο}}\overset{\cdot}{\text{Ι}}$

Ἄγωγη Ρυθμικῆ. Μεταβολή

- 252 Ὡς ἐστὶν ἀγωγή καὶ μεταβολὴ εἰς τὸν χρόνον, τοὺς ἦ-
 χους καὶ τὰ συστήματα, οὕτως ἐστὶν ἀγωγή καὶ μεταβολὴ
 εἰς τοὺς ρυθμοὺς (§ 38, 128).

253 Ἀγωγή ρυθμική εἶναι ἡ ταχύτης ἢ ἡ βραδύτης τοῦ ρυθμικοῦ χρόνου. Μεταβολὴ δὲ ἢ μετάβασις ἀπὸ ρυθμοῦ εἰς ρυθμὸν.

Σημ. Εἰς τὴν ρυθμικὴν ὁ παρερχόμενος ἄφωνος χρόνος πρὸς ἀναπλήρωσιν ἐλλιποῦς ποδὸς, καλεῖται κενός. (§ 66)

Ἦθη ρυθμικῆς. Ἐμφασις ρυθμική.

254 Εἰς τὴν ρυθμικὴν διακρίνονται ἡθῆ τρία: Τὸ Διασταλτικόν, τὸ Συσταλικόν καὶ τὸ Ἠσυχαστικόν.

α' Διασταλτικὸν ἡθος καλεῖται ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου ἐξεγείρονται τὰ ψυχικὰ αἰσθήματα, ὡς πράξεις ἡρωϊκαί, διάγραμμα ἀνδρικόν, μεγαλοπρέπεια καὶ ὅσα φέρουσι ἢ ἔχουσι τοιοῦτον χαρακτήρα· εἰς τὸ ἡθος τοῦτο ἀρμόζει ὁ Πρῶτος ἦχος καὶ ὁ Τρίτος.

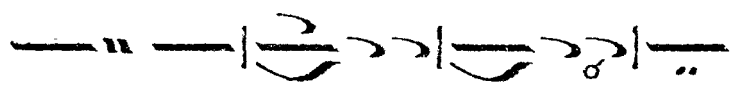
β' Τὸ Συσταλικὸν ἡθος, διὰ τοῦ ὁποίου συνάγεται ἡ ψυχὴ εἰς διαθέσιν ταπεινότητος. Τὸ ἡθος τοῦτο φέρει τὴν ψυχικὴν διάθεσιν εἰς ἐρωτικὰ πάθη, εἰς θρήνους εἰς οἴκτους· ἰδιάζει εἰς τοῦτο τὸ ἡθος ὁ Δεύτερος ἦχος καὶ οἱ Πλάγιοι πλὴν τοῦ Βαρέως.

γ' Τὸ Ἠσυχαστικὸν ἡθος φέρει ψυχικὴν ἡρεμίαν· εἰς τὸ ἡθος τοῦτο ἀρμόζουσιν ὕμνοι ἐγκώμια συμβουλαὶ καὶ τὰ παρόμοια.

255 Ἐμφασις ρυθμική (241) εἶναι ὅταν συντρέχη κάθε ἕνας ψόφος τοῦ ρυθμοῦ μὲ κάθε ἕνα ψόφον τῆς μελωδίας, καὶ ἢ ἀποτύπωσις ἐν τῷ νῶ τοῦ ἀκροατοῦ, τῆς ἀκριβοῦς συνεχείας ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ρυθμοῦ ὡς:

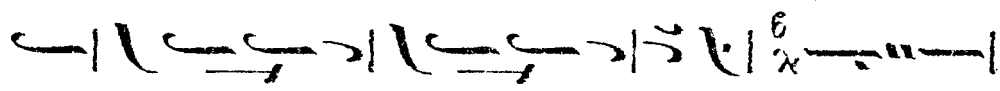
 Θε ο το ο κε η η ελ πι ι ις

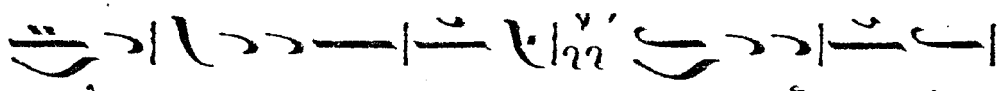
 πα αν των τω ων Χρι στι ι α νων

 Ε ε που ρα ν ε ε Θε ε Πα

 τερ Πνε ευ μα και αι Υι ε μη η α

 φε λης α αφ η μων το ον εξ υ ψους